

Упровадження компетентнісного підходу в систему освіти дозволить значною мірою реалізувати особистісно-орієнтований, діяльнісний і практико-орієнтований підходи в навчально-виховному процесі, оскільки виділення компетентностей у змісті навчальних дисциплін визначає орієнтири у відборі тих знань і навичок, які найбільш значущі для формування ціннісних орієнтацій і які будуть реалізовані в житті особистості. Тому цей підхід можна розглядати як важливий інструмент розвантаження змісту, відбору відповідних знань і умінь.

Отже, з вище наведеного можна зробити висновок про те, що запровадження компетентнісного підходу у вітчизняну систему освіти є пріоритетним напрямом у практичному здійсненні зв'язку сфери освіти з сферою праці. Дана проблема актуалізує подальші теоретичні розробки щодо дефінітивної характеристики компетентностей, визначення переліку компетентностей та їх ієрархії, осмислення їх структурних компонентів, змісту та функціональної ролі в навчанні і вихованні.

Список використаних джерел:

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 19–27.
2. Бойчук Ю.Д. Компетентнісний підхід // В кн.: Наукові підходи до наукових педагогічних досліджень : Монографія / за заг. ред. докт. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В.І. Лозової. – Харків : «Апостроф», 2011. – С. 188–216.
3. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / Э.Ф. Зеер. – М. : МСПИ, 2005. – 354 с.
4. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности / Маркова А.К. // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82–88.
5. Морозова Т.Ю. Аналіз дефініцій компетентнісного підходу щодо освіти / Т.Ю. Морозова // Освіта Донбасу. – 2005. – № 3. – С. 5–11.
6. Равен Д. Компетентность в современном обществе: проблемы, заблуждения, перспективы / Равен Д. – М. : «Когито-Центр», 2001. – 142 с.

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ПЕРСПЕКТИВНИХ ЛІНІЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗА А.С. МАКАРЕНКОМ

*Моргун В.Ф.
Полтава, Україна*

«Метою повної загальної середньої шкільної освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» (Закон України «Про освіту», 2016).

Порівняємо з цим завданням визначення особистості в багатовимірній теорії автора, що базується на діяльнісному підході у вітчизняній психології (Т. М. Дзюба, О. Г. Коваленко [1], О. М. Леонт'єв, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко [3], В. Ф. Моргун [5-7] та ін.): «*Особистість* – це людина, що активно опановує і свідомо перетворює природу, суспільство і власну індивідуальність, внутрішній світ якої, має унікальне динамічне співвідношення *просторово-часових орієнтацій*, *потребо-вольових переживань*, *змістовних спрямованостей*, *рівнів опанування досвідом і форм реалізації діяльності*. Цим співвідношенням визначається свобода суб'єктного самовизначення особистості в її вчинках і міра відповідальності за їхні (включаючи й підсвідомо непередбачені) наслідки перед природою, суспільством і власною совістю» [7, с. 30].

А тепер згадаємо про ідею видатного українського радянського педагога зі світовим ім'ям А. С. Макаренка щодо «*перспективних ліній*» у виховному процесі колективу та особистості» [2, т. 7, с. 309] – ідею про завтрашню радість дитини, проміжну та віддалену перспективу розвитку особистості, які повинен відстежувати і здійснювати їх цільове забезпечення справжній учитель.

Просторово-часові орієнтації (ПЧО) особистості «складаються зі співвідношення локалізації особистості у минулому, сучасному й майбутньому» і визначаються вирішенням суперечності між буттям і небуттям матеріальних і духовних носіїв особистості – геному, тіла людини, тих, хто її знав, її діянь і творінь [7, с. 28].

Базове місце інваріанту ПЧО, який ділить трансспективу життя людини на минуле, теперішнє та майбутнє «у контексті різних природних, суспільних, культурно-історичних, особистісних та диференційно-типологічних хронотопів життя» (згідно з концепцією «темпоральної психології» В. І. Ковальова), визначається наступними фундаментальними просторово-часовими чинниками: геофізична локалізація людини (В. Вернадський, П. Тейяр де Шарден та ін.) культурно-історична локалізація (Л. Леві-Брюль, Л. Виготський, Л. Сев та ін.); онтогенетична локалізація (Б. Анан'єв, Г. Костюк, С. Максименко [3], В. Моргун [4-6], Є. Головаха, О. Кронік та ін.); дієво-вчинкова локалізація (В. Басов, С. Рубінштейн, О. Леонт'єв, П. Гальперін, В. Роменець та ін.); психофізична (темпераментна) локалізація (Д. Елькін, Є. Мілерян, Б. Цуканов [7], В. Рибалка та ін.). Кожна зі вказаних часових локалізацій людини має свій фізичний масштаб виміру (від мільйонів років у геофізиці до мілісекунд у психофізіології). Поняття «хронотоп» (із грецьк. – «часопростір») було введено О. Ухтомським для пояснення зовнішніх подій і внутрішніх процесів в організмі як синтезу зв'язків у просторі та порядків у часі. Пізніше М. Бахтін почав використовувати це поняття в гуманітарних науках. Чи варто миритися, зокрема, з тим, що в сучасній українській літературі, на думку критика Я. Голобородька, і в політиці (додамо ми, – В.М.), панує «велич тимчасовості»?

На вивчення самоорганізації життя у часі спрямована розроблена нами методика вивчення реального, бажаного і фантастичного бюджетів часу людини. Темпоральна культура особи виявляється тоді, коли вона: а) адекватно

усвідомлює особливості свого темпераменту і враховує їх під час формування індивідуального стилю діяльності; б) керує власною довільною та післядовільною увагою; в) своєчасно вирішує проблеми свого особистісного розвитку згідно з віковою періодизацією життєвого шляху; г) не замикається у кон'юнктурних часових рамках поточної політики, а орієнтується на досить глибоку історичну ретроспективу і прогнози на майбутнє; д) усвідомлює основні екологічні ноосферні загрози «психозойської ери» (за В. Вернадським [4]), у яку перейшло людство (згадаємо слова Ніла Армстронга на Місяці: «Це один маленький крок для людини, але гігантський стрибок для всього людства»).

Впорядковуючи сім елементів структури світогляду (нижче виділені курсивом), за бельгійським філософом Апостелем, у контексті інваріанту просторово-часових орієнтацій, отримуємо таку систему світогляду особистості: – хронотоп *ретроспективи* життя людини – етіологія (пояснення походження і структури світогляду), – хронотоп *актуального* – епістемологія (теорія знань, правда про світ, його онтологію – описову модель), *цінності* (що слід робити, насамперед – з етичних засад) та *праксеологія* (як досягати мети). – хронотоп *перспективи* – *футурологія* (відповідь на питання, куди ми йдемо?) [7].

Історичні типи світогляду також розташовуються на базі інваріанту просторово-часових орієнтацій особистості – від минулого до сучасного: *міфологічний* – для поглядів властивий синкретизм, тотемізм, фетишизм, магія тощо; *релігійний* тип – особлива форма усвідомлення світу, в основі якої замість обґрунтування і доказів лежить одкровення; *науковий* тип – усвідомлення світу через отримання істинних знань, відкриття об'єктивних законів світу і передбачення тенденцій його розвитку; *мистецький* – форма суспільної свідомості, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів; *філософський* – форма пізнання світу, що вивчає найзагальніші суттєві характеристики і фундаментальні принципи реальності і пізнання, буття людини, відносин людини і світу [7].

Найбільш відповідними технологіями темпорально-психологічної культури є виховні системи, що запропоновані кращими педагогами людства, серед яких й українські освітяни К. Ушинський, П. Блонський, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко, І. Зязюн та інші. Якщо не залучимо молоде покоління до освіти, культури і праці, як це робили Макаренко і кращі педагоги та батьки світу, то в перспективі отримаємо палаючі Париж, Київ, Вашингтон та інші столиці й міста Землі.

Слід підкреслити, що сучасне – не означає зникнення минулого. У сучасності співіснують всі типи світогляду, змінюється лише їх ієрархія. Вона може коливатися, що, наприклад, спостерігається з релігійним типом світогляду, який колись був панівним, за період компартійної влади вимушено звужив свої просторово-часові орієнтації, а зараз переживає новий період піднесення. Так само, якщо технократичний світогляд не обере перспективою екологічне, соціальне і гуманне спрямування ноосфери – людство втратить майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Дзюба Т.М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології : навч. посібник / наук. ред., авт. передмови і додатку В.Ф. Моргун. К.: ВД «Слово», 2013. 264 с.
2. Макаренко А.С. Педагогические сочинения. В 8 т. М.: Педагогика, 1983–1986.
2. Максименко С.Д. Психологія особистості : підруч. / С.Д. Максименко, К.С. Максименко, М.В. Папуча. К.: ТОВ «КММ», 2007. – 295 с.
3. Моргун В.Ф. «Психозойська ера» В.І. Вернадського: кінець світу чи гармонія людини і довкілля? *Постметодика*. Полтава, 2001. №№ 5-6. С. 16–19.
4. Моргун В.Ф. Психологія особистості в педагогіці А.С. Макаренка. Факсимільний зб. праць 1988–2001 рр. Полтава, 2002. 84 с.
5. Моргун В.Ф. Становлення громадянськості особистості в контексті її психологічної та соціальної зрілості. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. К., 2004. Т.ІУ. Вип.2. С. 203–215.
6. Моргун В.Ф. Багатовимірна теорія особистості про світогляд людини в контексті інваріанту просторово-часових орієнтацій. *Психологія і особистість*. К.-Полтава, 2015. № 2 (8). Ч. 1. С. 23–44.
7. Цуканов Б.И. Время в психике человека: Моногр. Одесса: Астропринт, 2000. 220 с.

А.С. МАКАРЕНКО В ПОЛЬЩІ

*Біблюк Маріан
Познань, Польща*

(переклад з польської Катерини Ткаченко)

Про діяльність і творчість А. С. Макаренка в Польщі до Другої світової війни нічого не було відомо. У тогочасних книгах та статтях, що представляли стан освіти та педагогічної теорії в СРСР, не було жодної згадки про цього педагога та його роботу в навчальних закладах. Це було пов'язано із відсутністю популярності праць Макаренка, які з'явилися в Радянському Союзі лише в середині 1930-х років. Щоправда вони відразу ж викликали бурхливу дискусію в СРСР та зацікавленість у деяких західних країнах (Німеччині, Франції, Англії, Нідерландах), а в Польщі спадщина радянського новатора – у недобросусідських польсько-російських відносинах у довоєнний період, коли ідеологія комуністичної освіти не мала умов для розвитку – не дійшла до польських педагогічних кіл – науковців, освітян та вчителів. Але А. Макаренко також не відчував жодної симпатії до «буржуазної Польщі». Його комунари на мистецькому вечорі представили Й. Пілсудського поруч з фашистом Муссоліні, як свого опонента, карикатурного персонажа, що бажає їх обдурити [1]. Наприкінці 30-их років Макаренко вбачав загрозу для СРСР з боку Польщі, його захисту він присвятив своє перо журналіста. Він назвав молоду польську